

מה דהות קמן בענין התנורים שיכולים לסדרם שלא יבערו עד לאחר זמן וגם יש שם כפתורים להעמיד החום על איזה דרגא, אם מותר לעשות זה ביו"ט.

שנו חכמים בלשון המשנה בשבת פרק כל כתבי דף ק"כ ע"א מחלוקת רבנן ורבי יוסי אם עושין מחיצה בפני הדליקה בכלי חרס חדשים מלאים מים. בשו"ע או"ח סי' של"ד סעי' כ"ב פסק כחכמים דמותר, והוסיף המחבר שאע"פ שודאי יתבקעו כשיגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. וכתב הביאור הלכה שם ד"ה שודאי יתבקעו, דמשמע מהגמי שם דף מ"ז ע"ב דאפילו אם מכיין לזה מותר כיון שהוא גרמא.

הרמ"א שם הוסיף דגרם כבוי מותר רק במקום פסידא כשיטת רבינו יואל המובא במרדכי פרק כל כתבי סי' שצ"ט דגרמא מותר רק במקום היזק אבל בסתם אסור. ומשמע מזה דלשיטת המחבר אע"פ דמכיון לכבות כיון שבשעת עשייתו אין כאן כבוי ורק אח"כ נעשה הכבוי מקרי גרמא ומותר. ולרבי יוסי דאוסר גרמא, הוא רק מדרבנן דמן התורה גרמא מותר לכו"ע כדאיתא בגמ' שבת ק"כ ע"ב דכתיב "לא תעשה כל מלאכה" עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי ורק משום גזירה אוסר רבי יוסי.

היוצא מזה דלשיטת הרמ"א דשלא במקום פסידא אסור לכבות הוא גם כן מדרבנן ובביאור הלכה סי' של"ד שם ד"ה דגרם כבוי מותר, כתב דלאו דוקא כבוי דה"ה בכל המלאכות גרם מותר להמחבר, דכל המלאכות אנו לומדים מהפסוק של לא תעשה כל מלאכה דגרמא שרי. ומינה דלהרמ"א גרמא בכל המלאכות מותרת במקום פסידא דוקא.

יסוד זה אמת גם כשרוצים לכבות ע"י מים בלי כלים אע"ג דהתוס' בשבת מ"ז ע"ב ד"ה מפני, כתבו דלפי גירסת ר"ת הר"ח והרי"ף גרם כבוי מותר רק ע"י כלים אבל ע"י מחיצה של מים כגון ע"י שלג או קרח אסור, וכתב בשער הציון ס"ק מ"ז דהיינו מדרבנן כיון שהוא גרמא וכן משמע בערוך השולחן שם ס"ק מ' וזהו הדעה הראשונה בסעיף כ"ד מ"מ הלכה כדעה שניה שם ע"פ הכרעת המחבר והאחרונים דגם אם נותן מים על קצה הטלית שהדליקה בה שיכבה כשיגיע לשם מותר.

יראה לענ"ד דכמו גבי נזיקין יש גרמא ויש גרמי וכתבו התוס' בב"ב דף כ"ב ע"ב ד"ה זאת אומרת, בתירוץ בתרא דבאמת מן התורה בין גרמא ובין גרמי פטורים אלא שחכמים קנסו במקום גרמי ה"ה כאן גבי שבת יש גרמא המותרת ויש גרמא האסורה מדרבנן כמש"כ התוס' סוף כירה אבל להלכה כולם מותרים להמחבר.

נגד דברי הרמ"א בהלכות שבת כתב הרמ"א בהלכת יו"ט סי' תקי"ד סעיף ג' שמותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה אבל אסור להעמיד שם אם כבר הרוח מנשב והקשה המג"א שם ס"ק י' מסי' רע"ז סעיף ב' דאסור בשבת גרם כבוי כזה ובשער הציון סי' תקי"ד ס"ק ל"א ביאר הקושיא דאע"ג דסו"ס הוא גרמא מ"מ הרמ"א אוסר גרמא במקום שאין פסידא והביא השער הציון תי' המאמר מרדכי בס"ק י' שביו"ט גם הרמ"א מודה דגרמא מותר אף שלא במקום פסידא ושכן הוא משמעות התוס' בביצה דף כב ע"א ד"ה והמסתפק, דאע"ג דגרם כיבוי אסור בשבת מ"מ ביו"ט שרי, והסכים השער הציון לזה בצירוף דברי ה"ט"ז תקי"ד סוסק"ו דכתב דלא מצינו חבר לרבנו יואל דגרמא מותר רק במקום פסידא.

עיין בערוך השולחן סי' תקי"ד סעיף י"א שהביא מרש"י דלא אמרינן גזירה אטו איסור דאורייתא אלא באיסור כרת אבל משום איסור לאו אין גוזרים ולפ"ז גרמא אסור בשבת שלא במקום פסידא אבל ביו"ט שהוא לאו ועשה, גרמא מותר. וכן בספר מבקשי תורה סי' א' ד"ה ועי"ז, הביא תשובה של הרב שלמה זלמן זצ"ל דלפי הטעם שהמסתפק משמן הנר במס' ביצה דף כ"ב ע"א חייב משום מכבה הוא משום דכשממעט את השמן הוא מרחיקו מפי השלהבת הדולק ומיד השלהבת כהה או מתמעט א"כ בנר של שמן עם פתיל הצף דאין מרחיקו מהשלהבת חשוב רק גרם כבוי דשרי ביו"ט.

מיהו בספר קיצור שו"ע סי' צ"ח סעיף כ"ה כתב דאפי' גרם כיבוי אסור ביו"ט וכמדומה שמקורו הוא משום קושית המג"א בסתירת דברי הרמ"א המוזכר לעיל ומסיק המג"א שגם ביו"ט גרמא אסור אבל לפענ"ד דבתר דעת רוב הפוסקים האחרונים המקובלים אצלינו אזלינן דהיינו המ"ב והערוך השולחן, ובפרט בגרמא דהוא מלתא דרבנן.

אשר על כן בנידן דידן כיון שיש הפסק זמן, יותר מתוך כדי דיבור, בין הזמן שלוחץ על הכפתורים ובין הזמן שהאור נדלק או נכבה אין כאן שום איסור הדלקה או כבוי ביו"ט כיון שהוא ע"י גרמא של איחור זמן.

נראה לענ"ד שיש לדון מצד אחר, דהא כשלוחץ על הכפתורים להעמיד התנור על חום הדרוש בודאי נעשה איזה רושם בהמחשב שיש בהתנור שיש לחוש בו לאיסור.

מיהו זהו דבר ידוע דכל איסורי תורה הם רק מה שבידינו להכיר ולעשות, דלא נתנה תורה למלאכי השרת ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ולכן מותר לאכול גבינה אע"ג שנעשה ע"י חידקים שאין בהם שום סימני כשרות משום שאינם נראים ע"י

העינים שנתן לנו הקב"ה אע"פ שיכולים לראותם ע"י זכוכית המגדלת ואנו יודעים בודאי שהם שם, מ"מ לא נאסרו. ובאגרות משה יו"ד ח"ד סי' ב' משמע שהגאון רמ"פ נוטה שאם יש תולעת קטנה אפי' עם יכולים לראותה אבל אין ניכר מחמת קטנותה שהיא תולעת ג"כ אין להחמיר בה, כנ"ל פי דבריו ע"ש, והוא מהאי טעמא.

באם אותיות נראים דבוקים בס"ת ע"י ראות עינינו אבל ע"י זכוכית המגדלת נראה שיש הפסק דק ביניהם מ"מ הס"ת פסולה וה"ה אם נראים מופרדים וע"י זכוכית המגדלת נראים דבוקים הס"ת כשרה דהכל אזיל בתר ראות עיניו של אדם בינינו וגדולה מזה פסק הביאור הלכה בסי' ל"ב סעי' כ"ה ד"ה אות אחת, בסו"ד המתחיל ודע עוד, דאם ההפסק דק מאוד עד שאין נראה רק נגד השמש כשר ואין צריך שום תיקון עי"ש.

א"כ בנידן דידן כשלוחצים על הכפתורים אין שום דבר נראה בשעת מעשה, ואין שום דבר מורגש או נשמע, וזולתי בכלים מיוחדים א"א לידע כלל ששום דבר נשתנה שאין כאן שום ניצוץ או קול ואינו נקרא מלאכה א"כ יכולים להרגיש הדבר ע"י חושים שנתן לנו הקב"ה שיש כאן השתנות.

לכאורה עדיין יש לפקפק שע"י לחיצת הכפתורים הכין תנור שיכולים לאפות בו כראוי ואע"ג דעכשיו אין התנור פועל עדיין מ"מ לאחר זמן כשיתחיל התנור לאפות כראוי אגלאי מלתא למפרע שתיקנו לבישול ואולי זה מקרי ניכר ע"י חושים שלנו שהכינו ועובר על תיקון מנא או בנין.

טעם נוסף לאיסור הדלקת נר האלעקטרי איתא בחזו"א הלכות שבת ס"י נ' סק"ט ד"ה מן האמור וד"ה עוד יש בזה וד"ה ובפתיחת חשמל, שמלבד איסור מבעיר ואיסור מבשל אסור ג"כ מטעם בונה או תיקון מנא עיי"ש והקשה לו הגאון ר' שלמה זלמן זצ"ל דמה בין זה ובין כסוי כלים המוזכר במג"א ס"י שכ"ג ס"ק י"ב שאין בהם משום תיקון כלי וסותר כלי כיון כדרכו בכך וה"ה דברים הנפעלים ע"י חשמל נעשו רק להשתמש בהם כשרוצים בשימושם ואח"כ מפסיקים הזרם ואיזה בונה או תיקון מנא שייך בזה כיון שדרכו בכך ומה"ט דלת בכותל אין בו משום בנין כשסוגרים אותו וגם אין בו משום סתירה כשפותחים אותו כמש"כ באו"ח ס"י ש"ג סעיף ג' וכ"כ הרמ"א בסי' תרכ"ו סעיף ג' לענין גג הנפתח ע"י צירים.

יש לבקושיא זאת השיב לו החזו"א דלא דמי לדלת של בית שאין בפתיחתו משום סותר ובסגירתו משום בונה דכיון שמשתמשים בו כשהוא פתוח לכנס בהפתח ומשתמשים בו כשהוא סגור למנוע הכניסה כשאין הכניסה לרצון או למנוע היציאה וגם למנוע הקור והחום מלכנס וכדומה לכך מקרי רק השתמשות של הדלת אבל חפץ הפועל ע"י האלעקטרי אין ההשתמשות אלא כאשר זורם כח האלעקטרי וכאשר גמר מלהשתמש בו אין בו השתמשות ואע"ג שמכבים האלעקטרי, לא משום שמשתמשים בו בלי האלעקטרי, אלא משום שאין בו צורך וחס על איבוד האלעקטרי שבא בדמים, ולכך לא מקרי השתמשות אלא בונה.

משום זה כתב הגרש"ז בתרמוסטט במקרה שדרוש קור של איזה גובה של קרירות שהמקרר פועל ע"י האלעקטריק עד שהוא קר ואח"כ נפסק כח הקרירות עד שנתחמם מעט וחוזר ומקרר שהקרירות משמשים בו שיהא קר וההפסק משתמשים בו שלא יהא קר ביותר, מותר. ולכאורה ה"ה בתנור שצריך חום הדרוש ועושה חום ואח"כ מפסיק

ע"י התרמוסטט שלא יהא חס ביותר ואח"כ חוזר החום וחוזר חלילה, שהחום צריך לו וגם ההפסקה צריך לו מודה החזו"א שאין בו משום תיקון מנא או בונה.

אלו הדברים הובאו בספר החשמל בהלכה חלק ב' סוף פ"ב מספר קובץ מאמרים בעניני חשמל, וגם בקיצור בשו"ת מעשה חושב ח"ב סי' י"ז פרק י"ח, והגם שהרבה אחרונים לא נראה להו שיטת החזו"א בענין בונה לגבי חשמל מ"מ יכולים ללמוד מזה שאין חשש תיקון מנא או בונה בעריכת תרמוסטט שהוא כמו מטה או כסא המתקפלת שמותר לפותחה ולקפלה בשבת.

ראיתי כעין סברה זו גם בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ט"ז סעיף י"ד שצעצועים המנענים ע"י קפיץ אין למחות בילדים המשחקים בהם, ובאות ל"ט בהגהות הביא ששמע זאת מהגרש"ז זצ"ל דלא דמי לשעון שאסור להכינו משום תיקון מנא דשם עיקר תפקידו להיותו תמיד נכון להראות את השעה לכן כשנפסק הילוכו מקרי כלי שבור וכל פעם שמכונן אותו מקרי תיקון מנא משא"כ בצעצוע כמו שצריכים לילך כך צריכים שיפסיק הילוכו לכך לא מקרי שבור כשפוסק הילוכו וכשמפעילו הוא כמו משתמש בכלי ע"י ש והוא כמו סברה הנ"ל.

חלקי מכל האמור, שבשבת שנוהגים כהרמ"א שגרמא מותר רק במקום פסידא אסור לכוון התרמוסטט משום שגורם הבערה וכבוי אבל ביו"ט שגרמא מותרת אפי' שלא במקום פסידא אין בו חששות אלו ונשאר רק מה שהוא מכונן את המחשב שמוליד אש להדליק את התנור או יכבה התנור לאחר זמן, ע"ז י"ל דאין ניכר שום דבר בשעת מעשה ואין בו שום איסור. ואע"ג שאח"כ ניכר למפרע שכנן את התנור למלאכה מ"מ כיון

שהדרך הוא לכונן התרמוסטט, ונעשה לכך לכוננו תמיד, לא מקרי תיקון מנא ולא בונה דהו"ל כמו כסא המתקפל.

זממתי שמשום זה אינו דומה לאחד שרוצה לעשות מקלטת בשבת וי"ט מאיזה יהודי המדבר בשבת וביו"ט ע"י שיכין הכל מע"ש ויו"ט כיון שניכר החפצא כשפועלת מקרי תיקון מנא, שאין מקלטת עומדת למחוק ולהשמיע בו דברים אחרים. אע"ג שיכולים למחוקו אבל אינו עומד לכך והרבה פעמים משאירים הדברים שרוצים בהם לזכרון לעולם, משא"כ תרמוסטט בתנור עומד לכך להעריכו בכל פעם שחום הבישול או האפיה צריך לשינוי חום.

קשור בזה ההסבר, גם אם רוצים ביו"ט לכתוב במחשב בלי לגלות האותיות על המוניטור רק שיהא שמור בתוך המחשב, אמאי אסור, הא אין ניכר שום דבר בשעת מעשה. י"ל גם כן כיון שיש חפצא שיכול להדפיס ממנו מקרי תיקון מנא שאין מה שטמון במחשב עומד למחוק וברוב פעמים נשאר במחשב כמו שהוא, לכן אמרתי שהתנורים שהם מוכנים מצד היצרן להשתמש בהם בשבת מותר להפעיל התרמוסטט ביו"ט בלי פקפוק.